

ДОЛИНА

Јаша Кеслер

Аксиоматично, мој стари учитељ је сматрао да урадити добар посао захтева утапање у њега и идентификацију са вашим предметом. Моје ћутање на семинарима означавало је отпор према његовој лекцији. Опоменуо ме је да, иако могу да наставим да некада, негде, градим своје име, морам да се нађем суочен с избором: или да уђем у људску ситуацију, или да напустим сваку наду да разумем.

Шта ако одбијем? У том случају ће бити готово са мном, рече, и мој живот ће бити страћен. Подигох обре: «Мислите да сам кукавица зато што не одбијам?» уздахнух и не реко ништа. Он се завали у стару храстову столицу иза тамног изгребаног храстовог радног стола који је донео у своју нову канцеларију. Ове реликвије из прошлог века, наслеђе од његовог учитеља, нису се уопште слагале са новом бронзом, анодизираним алуминијумским полицама за књиге и функционалним канцелариским на мештајем који је Универзитет инсталирао у овом климатизираном излогу да друштвене науке од стакла и нерђајућег челика, богатом од милионских субвенција од институција за Ментално здравље и Националне научне фондације. »И ви чак мислите да сам будала. Зашто? Зато што сам прихватио људску судбину? Дозволите ми да вам ово кажем: то је једини начин да се научи било шта што је вредно знати; пуни ту грубу рутавост у своју киселу, изгорелу лулу од дивље руже и пали је поцрнелим, рожнатим прстима, њихови дугачки нокти пожутели и испуцали од талога дувана. И даље не кажем ништа што га жалости. Што се чини непрекидним негирањем. Додаје, апсолутно, и избацујући дим. »И, и једини начин да се живи. Видећете. Свиђало вам се то или не«.

И двадесет година касније сетио сам се тог касног пролећног дана у његовој канцеларији управо пред подне. Могу да видим, као да и даље седим прекопута њега, слатко, свеже зелено лишће древних брестових стабала у широком травњаку који окружује ту зграду. Ново лишће млечног светлог зеленог које је чинило да су велике конопље блистале росном и покретном светлошћу посипаном са средњезападног јунског неба. Високе брестове, са густим а ипак грациозним, сивоцрним стаблима, финим храстовима, који се уздижу горе и надвисују све као танушни облици каријатида, ћутљиве жене са рукама које се пружају у дугачким, опуштеним гранама, огромне жене скривене у деликатној младости те врсте дрвета. Двадесет година сам заборавио тај час. Враћам му се сада у овом мраку, у овој очекивајућој усамљености у којој седим, седамдесет стопа испод површине земље, на дну глатког, округлог окна, у Долини жртвовања.

У ствари, добро нас је учио. Наша група, његови одабрани студенти, који му долазе на крају епохе открића су успели по свуда. Миниуциозни обсервери, чудесни колекционари, поштовани записничари и аналитичари, људи којима смо се придружили. Наше књиге су биле бројне, и сместе су постале савремени класици. Пуно смо урадили за науку и човечанство. Шта нас је то коштало, и ми чак нисмо знали. Како смо могли? Чега ту има осим успеха?

А ипак све то време, у многим тешким ситуацијама, знаю сам да се избор, за који ми је он рекао да ме негде, некада чека, још није појавио. Где је онда био? И кад се појави, блокирајући ми пут, морам ли да поверјем да треба да напустим људско разумање? Зар заиста не постоји неки други начин да се живи?

Моје седиште је груби гранитни блок. Вертикално окно изнад је око 6 стопа у пречнику; нема начина којим би се човек понадао да се успне уз њега. Дневна светлост тамо горе, видљива као бледи, светлуци плавобели диск, не већи од сребрног долова, постаје светлија. Ускоро ће сунце прећи преко и отпослати заслепљујући сноп право доле да осветли моју сферичну комору.

Врло добро знам, после година посечивања ових људи, каква је ово ситуација. И исто тако добро знам, као и они, шта значи. Једном годиње, за добробит нације, када ће сунце доћи да пређе директно преко отвора окна узимајући се у земљу, биће жртва. Ови људи нису сурови или окрутни. Нити глупи ни неосетљиви, или дивљи. Ове људе ускоро нећете моћи да разазнате од остатка човечанства, које добија, троши, производи и конзумира више мање ефикасно. Међутим, у ствари као што је ова, неке ствари остају исте, и време не значи ништа. Долина жртвовања је широка равница поред округлог, плитког језера. Окружена је високим зидовима одавно угашеног вулканског кратера, зидови високи као планина, плодни и засађени воћњацима и баштама, у терасама концентричних кругова који иду све до врха. Њихових тринаест села леже у подноју падине, у кругу од двадесет осам миља. У центру купе су језеро и ова равница, која је истачкана са више хиљада ових окана, од којих је свако покрivenо исклесаним каменом, као поклопац за отвор, или сунчани диск. Читав мозаик чини корисни календар дубоке древности и непомећене тачности, иако ту могу бити окна која су коришћена више од једног пута у дугим миленијумима. Људи, међутим, не инсистирају. Они тврде ово као једину константу, једину истину у свету који познају. Велики скептици, мој народ. Али сам ја још већи скептик.

Можда су се моје обрве подигле и откриле моју мисао. Можда сам се зато пробудио да бих се нашао овде на дну овог окна.

Нисам никад подозревао да ће ме казнити на овај начин. Нисам ни погодан чак, помислио сам, као жртва или херој. Или херој—жртва. На свој сопствени начин они су љубазни, чак цивилизовани.

Иако се држе овог ритуала. Мора да су ме спустили овде доле док сам спавао; мора да су ме због тога отерили у дубок, дуг тежак сан.

Био сам доле у туце ових окана. На дну сваког лежи скелет. Постоје уобичајени судови за одржавање живота, или подржавање: суд, боца, шоља. Ништа више: нема накита, нема оруђа, нема оружја. Осим добро направљеног ножа од бруса, или оштрог сечива од лаве, или шильастог рога. Значење тог инструмента је очигледно: жртви се даје храна, али се од њега такође очекује да постане херој — да себе понуди сунцу у часу када његов заслепљујући бљесак стоји изнад главе испуњавајући рупу тог јединог дана у години. Колико је, међутим, ових коостију било херојско?

Неколико година сам се питao кроз шта жртва пролази, шта јој то значи? Човек зна шта вреди нацији, начину на који су људи смештени на свету, структури организованог друштвеног живота; с овом једном константом они су истрајали од почетка. Ипак ко је открио шта је то за жртву? Без тог знања, шта је све остало вредно? Послати сте испред, отпослати, понуђени циљу наше људске егзистенције — и оно што постигнете остаје апсолутно непознато онима за које сте умрли. Тако, овде је сада моја прилика да научим шта би сви требали да знају. То је у ствари поклон, велики дар. Најзад, нисам изненаден што га добијам.

Али где су моја чинија, моја боца, моја шоља? Где је нож за моју храну и за само-уништење? Уместо тога, го сам и хладно ми је и гладан сам. Али познавајући своје људе, ја сам такође стрпљив. Они ће ово урадити како треба, као и све друго, или ми се бар тако чинило током година мог проучавања.

И добро је такође мислiti да ћу, док ми је пружена шанса да знам оно што сам одувек желео и мислио да је битно знати, пружити такође уобичајену, очекивану добротит народу. Ништа боље не може се замислiti.

Најзад, звучи одозго. Гледам горе. Непокрiveni отвор је замрачен: нешто блокира светлост. Креће се. Постматрам, покушавајући да схваташ оно што видим. Најзад, како се зачепљујући облик чини да се окреће и умањује, схваташ да некога спуштају низ окно. Како силази, чини се да се смањује, јер његово тело што се приближава не испуњава читав цилиндар. Три у перспективи? Али и заиста уплашен, јер најзад, седећи у петљи дебелог ужета, јесте дечак од не више од дванаест. Наг, без браде, леп, ништа не схватајући. Био је окупан, уковрџан, угланџан ујем. На његовом крилу чинија, са венком хлеба, боца, садржавајући неко ферментирано пите које је сматрано подесним — могу већ да омириш винске паре — и шоља, све од грубе, неукрашене, неглазиране иловаче. Исто тако фино, дугачко челично сечиво. У ствари мој сопствени нож. Показали су своју суптилну мисао и благу уљудност. Почекавајући се у заљубљеном ужету, дечко рецитује формулу, једноличну песму као што деца раде са речима које су научила напамет. То су тајне речи. Древне речи. Немају наравно значење за дете. Ономе ко слуша, оне су све. И ја пажљиво слушам. Не смем да их заборавим. Морам да их се сетим. Морам да их са собом понесем.

Седећи, њихајући се у заљубљеном ужету, дечко рецитује формулу, једноличну песму као што деца раде са речима које су научила напамет. То су тајне речи. Древне речи. Немају наравно значење за дете. Ономе ко слуша, оне су све. И ја пажљиво слушам. Не смем да их заборавим. Морам да их се сетим. Морам да их са собом понесем.

Завршава. Пружа ми чинију, боцу, шољу. Оклева с ножем. Он лежи преко његових глатких бутина док седи у петљи, окреће се лако, љуљајући се као клатно.

Речи ми поново, каквом. Смеши се и понавља своје чудно рецитовање. Имам га сада. Не знам шта речи значе али их сада знам напамет. Шта је још потребно?

Узимам нож. Дете се смеши. Никада ово детенце у мом селу нисам видео. Мора да је замењено. Једнога жртва је већ више година стављана ван закона од осталих света, али неке удаљене нације је још практикују на овај начин: разменују децу између села. То није доказано, али се инутивитно зна.

Једним брзим покретом одсекао сам му врат од ува до ува. Страшан је то призор али сунце изнад у том тренутку испуњава окно светлошћу, и ја сам тако заслепљен да сам поштећен призора дечјег уништеног тела, које сам брзим покретом збацио са њишуће кабловске петље, и заменио га самим собом.

Подижу ме горе, полако, полако поново на површину света. Кад иступим напред међу свој народ, моја шака и рука су покријене крвљу као закорели нож, они ступају унатrag, повлачећи се од мене у ширећем прстену, уплашени оним што сам учинио. Ћутећи окрећу се. Знам да нећу никада моћи поново са њима да разговарам. Починио сам велико одбијање. Оставио сам за собом читаву заједницу са стално, заувек. Ја заиста имам старе речи, речи које су долазиле из далеке прошлости, речи које воде ка незамисливу будућност. Али ништа више. И коме ћу их икада изговорити? Ипак оно што је било најважније да се зна, знање које се може стечи само остајањем доле да би се умрло, нећу никада поново имати шансу да стекнем.

Превод: Надежда Обрадовић